

Академик Владимир ВОЈВОДИЋ

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ: „ГЕНЕРАЛИ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ У
РУСКОЈ ВОЈСЦИ”, АУТОРА ДУШАНА МАРТИНОВИЋА*

Уважене даме и господо,

Посебно ми је задовољство и част да заједно са колегама Пантићем и Јокановићем учествујем у промоцији књиге др Душана Мартиновића, члана Црногорске академије наука и умјетности, а која носи наслов „Генерали из Црне Горе у руској војсци”.

Мислим да је за ову врсту скупа значајно да се укратко спомену биографски подаци аутора кога иначе карактерише веома плодан и разноврстан научноистраживачки рад и публицистика.

Др Душан Мартиновић, рођен је на Цетињу, где је завршио и гимназију. Студирао је у Београду (Природно-математички факултет — група географија), и као бриљантан студент дипломирао 1956. г. На истом факултету је стекао звање магистра и доктора наука.

У току његове професионалне каријере обављао је различите дужности, од професора и директора гимназије до директора Централне народне библиотеке Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић”. Сада обавља дужност главног и одговорног уредника пројекта „Црногорска библиографија 1494-1994. г.”

Обимност и разноврсност његове научноистраживачке дјелатности указује да је написао 47 монографских публикација (посебних књига) и око 800 расправа, чланака и прилога у серијским публикацијама на српском и страним језицима (руском, пољском, чешком, македонском, њемачком, француском и енглеском).

Добитник је великог броја домаћих научних и друштвених признања, а вјерујем да је за овај скуп интересантан податак да је др Мартиновић

* Београд, 3. новембра 2003. г.

ушао у „Енциклопедију Who's Who in World” међу 5.000 личности у свијету, затим у „Енциклопедију књиге” (Москва 1999), и у „Outstanding people of the 20th century” (Cambridge, England 2000) међу 2000 личности које су обиљежиле XX вијек.

Када су ме питали за учешће у промоцији књиге др Душана Мартиновића „Генерали из Црне Горе у руској војсци”, моја прва реакција је била да ја не посједујем квалификације за дубља сагледавања вриједности и значаја његове књиге, што и овом приликом то понављам. Са друге стране, чињеница да потичем из тог поднебља и да сам географски гледано, свој професионални и војни успон остварио ван моје уже отаџбине, што донекле подсјећа на неке личности које је др Мартиновић описао у овој књизи, утицало је да се прихватим учешћа у овој промоцији.

Књига „Генерали из Црне Горе у руској војсци” има 326 страна подијељених у пет поглавља:

I. Руско-црногорски односи (Уводно излагање, затим 1. Стварање војничких насеља у јужној Русији и први наши генерали; 2. Миграције Црногораца у Русији; 3. Школовање Црногораца у Русији; 4. Учешће људи из Црне Горе у руској морнарици и сувоземној војсци. На крају овог поглавља приложене су слике — фотографије личности, градова, мапа и др. од значаја за ове односе.

II. Генерали и адмирал (30 генерала и адмирала са биографским текстовима и догађајима везаним за поједине личности). Такође су на крају овог дијела књиге дате слике личности, грбова, здања, догађаја и слике руских и црногорских одликовања.

III. Хрестоматија (Избор објављених: грамата, писама, тестамената, извјештавања, расправа и петиција).

IV. Трагом архивских докумената (преводи и факсимили архивске грађе).

V. Тридесет адмирала и генерала из Црне Горе у руској армији (резиме) на руском језику.

Читајући ову књигу, мој први утисак говори о неписаној судбини малих држава и њихових народа и синова, из којих се снагом ума и догађаја рађају великани свјетске историје који својим присуством учествују у њеном стварању. Други, не мање значајан утисак је чињеница да ова књига описује значајне вјерске, војне и политичке личности и догађаје кроз које су пролазили у раздобљу од друге половине XVII вијека до прве половине XX вијека.

Интересантан је и веома поучан први дио књиге (чак је актуелан и за данашње односе СЦГ и Русије), који како сам аутор каже да су „грајали

безмало три вијека”, а који су нарочито били карактеристични за вријеме постојања старе Црне Горе, гдје се обрађује раздобље од почетка XVIII вијека (1711. г.), тј. од доласка владике Данила у Русију 1715. г. за вријеме владавине Петра Великог, па све до почетка XX вијека, тј. владавине краља Николе Петровића Његоша.

Из овог дијела могуће је запазити да су сви митрополити од Данила до Његоша (Сава, Василије, Петар Први) били опчињени Русијом и надахнути њеном снагом и величином. Чак је и Петар Први остао вјеран Русији иако због интрига и подметања великог канцелара (и кнеза) Потемкина није био примљен на руском двору, и под утицајем овог великог кнеза био протјеран из Русије. На царичин позив да се врати у Санкт Петербург достојанствено и категорички је одбио позив прије него је напустио руско тло. Међутим, остао је вјеран Русији до краја живота, или како то аутор књиге каже: „Петар Први није ни за тренутак поколебао вјеру и љубав у „матушку Русију”, што се може запазити и из текста његовог тестамена.

Од свих црногорских митрополита највише је Русији био приклоњен и надахнут Петар Други Петровић Његош. И руски двор је показао посебну наклоност према њему, што поред осталог показује значајна финансијска и друга помоћ Црногорцима, као и његово хиротонисање за епископа 1833. г. У Санкт Петербургу у Спасопреображенској ларви уз највеће почести и у присуству цара Николаја Првог Романова.

Пратећи историјске и културне догађаје пјеснички геније и филозоф — Његош, желио је да се одужи великом руском пјеснику А. С. Пушкину за пјесму „Бонапарта и Црногорци” у којој овај велича ратнички дух, храброст и неустрашивост Црногораца. Његош је то урадио тако што је збирку „Огледало српско” посветио Пушкину са надахнутом лирском пјесмом „Сјени Александра Пушкина”.

Руско-црногорски односи су посебно били добри за вријеме владавине краља Николе. Он је не само обновио добре односе, него их је довео до врхунца, посебно последице орођавања са Романовима (удаја кћери за руске кнежеве — Милицу за Петра Николајевића, а Стану-Анастасију за његовог брата Николаја Николајевића). Руски император га је почаствовао пристанком да крсти једно његово дијете, као и избором за генерал-фелдмаршала (највећег чина у руској војсци) и команданта једног стрељачког пука Руске војске.

Миграције Црногораца у Русију заузимају посебно мјесто у овој књизи. Детаљи ових миграција у току XVII до XX вијека сликовито приказују тешке економске прилике и страдања црногорског народа, који је био угрожен и исцрпљен непрекидним борбама са Турцима. Колико је

ситуација била тешка свједочи и жеља црногорских владара да чак „цјелокупни црногорски живаљ пресели у Русију” (митрополит Василије 1709-1766 и митрополит Петар Први 1747-1830).

Овај дио текста садржи многе догађаје који су тако описани да плијене читаоца, из којих је могуће лако закључити о руско-црногорским односима у различитим временским и историјским прекретницама.

Школовање црногорске младежи у разним средњошколским и високошколским установама царске Русије заузима посебно мјесто у књизи др Мартиновића. По свему изгледа да се спроводило од прве половине XIX вијека плански, иако се наводе подаци да је и за вријеме владавине владике Василија и Петра Првог то чињено у мјери у којој су то дозвољавале историјске околности. Наводе се подаци да у раздобљу од 1848. до 1918. г. из Црне Горе у Русији се школовало 394 ученика и студента. Тако је на *медицину* упућен 51 студент, *духовну академију* — теолошки факултет 49, *правни факултет* 39, *филозофију* 13, *технички факултет* — политехника 7, *војна академија* 6, *пољопривредни факултет* и *ликовну академију* по 1, а за један број нема тачних података, и овде вјероватно до броја 394 треба урачунати и одређен број средњошколаца. Пада у очи велики број посвећен медицини, религијама и правима, што се може тумачити потребом за здравствено збрињавање становништва (борбе, епидемије болести), вјерско и опште просвећивање и успостављањем законске и друге регулативе унутар кнежевине (касније краљевине) Црне Горе и њеног односа са другим државама.

Поглавље посвећено биографским подацима генерала и адмирала (сходно наслову књиге др Мартиновића „Генерали из Црне Горе у руској војсци”) заузимају 133 стране простора, у којима се описује животни пут појединих људи поријеклом или са простора данашње Црне Горе, а који су стигли до високих и највиших војних звања и положаја у руској копненој војсци и морнарици. Књига обухвата 30 генерала и адмирала: 1 генерала-фелдмаршала (највиши чин у руској војсци), 9 генерал-лајтнанта, 11 генерал-мајора и 4 генерала за које не постоји спецификација генералског чина, затим у морнарици 2 адмирала (команданти руске флоте), 1 вицеадмирал и 2 контраадмирала.

Извор историографских података, које није било лако прикупити, утицао је на обим приказивања живота, рада и успјеха појединих генерала и адмирала. Но без обзира на ове околности, и тамо гдје су подаци из објективних разлога били веома оскудни, учинили су драгоценом ову књигу откривајући нам улогу и мјесто наших људи у царској Русији. Наводим ријечи аутора који у предговору књиге каже: „Убијеђени смо да више

никада наши адмирал и генерали о којима је ријеч у овој књизи неће бити покривени копреном завичајног заборав и потиснути са страница историје о знаменитим људима црногорског поднебља...”

У суровим историјским збивањима поједини генерали и адмирал доживљавали су успјехе и падове, па опет потом успјехе, при чему су врло често упоредо са војничком умјешношћу и храброшћу задобијали ране и лили властиту крв у непосредним борбама, и тиме потврђивали своју оданост „мајци” Русији, а ова их је награђивала војничким знамењима и положајима.

Књига садржи и дивне описе породичног живота, начина васпитавања појединаца и њихових породица, затим њиховог учешћа у друштвеном животу тадашње Русије, тежњом Русије за доминацијом у Европи и Азији, при чему велика заслуга за остваривање ових циљева припада и нашим генералима и адмиралима.

Из описа појединих генерала и адмирала било је могуће запазити да су се међу њима налазили писци књижевних дјела, пјесници, писци мемоара и путописа, преводиоци, педагози, љекари, дипломате, грофови и академици, што такође са своје стране свједочи о њиховим способностима.

На крају, мислимо да је интересантно напоменути да је највећи број генерала и адмирала истицао своје црногорско поријекло, чак и они који су у првој или другој генерацији били рођени у Русији.

Посебну вриједност ове књиге представљају библиографски подаци о појединим ауторима и изворни литературни подаци којима се служио др Мартиновић.

Књига др Мартиновића „Генерали из Црне Горе у руској војсци” може се читати као историјски роман, и по нама има поред осталог одређени културно-историјски значај и научну вриједност за проучавање црногорске историје.

